

נייר עמדה בנושא

הצעת חוק העונשין (תיקון) – בעילה אסורה בהסכמה ומעשה סדום במסגרת הדרכה או ייעוץ של כהן

דת), התשע"ו–2015

מבוא

על פי נתוני המרכז הישראלי לנפגעי כותות, כפי שדווחו ל"וועדה לקידום מעמד האישה" של הכנסת בדיון בעניין זה ביום 11 ביולי 2012, פועלות בישראל כשמונים 80 כותות שיש לגביהן מידע קונקרטי שהן כותות הרסניות. כחלק מן הפעילות של הכתות, עוברים מאמיניהן תהליך הגורם להם להיות נשלטים בידי מנהיגי הכתות, והם נעשים נאמנים ומחויבים לחלוטין להנהגת הכת. בכתות רבות, המנהיג הרוחני שולט במאמינים, דואג לרווחתו האישית, ומשתמש בשיטות פסיכולוגיות כדי לנצל את המאמינים ושעבודם לו או לקבוצה. לעתים המנהיג הרוחני אף מנצל את חברי הקבוצה ניצול מיני.

הצעת החוק מבקשת להרחיב את גדרן של העברות "בעילה אסורה בהסכמה ו"מעשה סדום" ולהחילן גם על מקרים של יחסי מרות או תלות בין המנהיג הרוחני ("גורו") לבין מאמיניו. לשם כך, הצעת החוק באה לקבוע שיחסי מין עם אישה או איש שגילם יותר מגיל 18, שנעשו בהסכמה תוך ניצול יחסי מרות במסגרת הדרכה או ייעוץ של כוהן דת או מי שמציג עצמו כבעל סגולות רוחניות מיוחדות, יהיו בגדר עברה פלילית שדינה שלוש שנות מאסר. נייר זה מבקש לבחון את נקודת המבט היהודי ביחס לחוק.

המבט היהודי

הצעת החוק עוסקת בשתי בעיות במערכת יחסים אינטימית בין כוהני דת ומנהיגים רוחניים לבין מי שבאים להתייעץ עמהם:

1. **חשד לאונס עקב יחסי מרות.** הדבר העיקרי שהצעת החוק מבקשת להתמודד עמו הוא החשש שמערכת היחסים המוגדרת כמערכת יחסים בהסכמה היא למעשה מערכת יחסים בכפייה. התנ"ך אינו אומר שבת-שבע התנגדה להיות עם דויד המלך,¹ ועם זאת הגמרא מתייחסת למעשהו של דויד המלך כמעשה אונס (כתובות ט ע"א), כשם שהיא מתייחסת למערכת יחסים עם קטינה (יבמות לג ע"א). בדומה לזה, יש חשש משמעותי שגם כשמערכת יחסים אינטימית מוגדרת על ידי שני הצדדים כמערכת יחסים בהסכמה, אינה כן.²
2. **בגידה באמון שבין המטופל למטפל.** נוסף על יסוד האונס, מערכת יחסים אינטימית בין מנהיג רוחני לבין מי שבא לקבל ממנו ייעוץ והדרכה יש בה יסוד של בגידה באמון שבין המטופל למטפל. כשיחסי מטפל-מטופל נעשים יחסים מיניים, נפגמת האובייקטיביות של המטפל, עד כדי פגיעה ביכולתו להתמקד בטובת המטופל, עקב ניגוד אינטרסים המונע ממנו לקבל החלטות שמטרתן היחידה היא טובת המטופל.

3. **טוהר המידות המתחייב ממעמד מנהיג רוחני.** לפי התפיסה היהודית, זיקה מינית בין איש לבין אישה צריכה להיות כרוכה בנתינה ההדדית ובברית נאמנות.³ הדבר נכון במיוחד כשמדובר במנהיג רוחני, האמור להיות מופת לחיקוי וסמל לבעל מידות טובות ונכונות. לא יעלה על הדעת שיקיים מנהיג רוחני מערכת יחסים אינטימית שלא במסגרת נישואין, אפילו אם מדובר במערכת יחסים בהסכמה מלאה. יש לציין שטוהר המידות הנדרש ממנהיג רוחני אינו מוגבל לכוהן דת, אלא כל מי שהוא בגדר סמכות רוחנית לאחרים, צריך להיות דוגמה ומופת לטוהר המידות.⁴

4. **פגיעה כללית במעמדם של העוסקים בתחום הטיפולי.** המקרא מספר על ניצול מעמד הכהונה כדי לקיים יחסי אישות עם מי שנזקקו לשירותיהם של הכוהנים. וזה לשונו: "וְעָלִי זָקֵן מְאֹד, וְשָׁמַע אֶת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂוּן בְּנֵי לְכָל יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֲשֶׁר יִשְׁכְּבוּן אֶת הַנְּשִׁים הַצְּבָאוֹת פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד" (שמ"א ב, כב). הנביא מתייחס למעשים האלה כאל עברות חמורות המביאות לחילול השם ופגיעה במעמד הכהונה, וקובע שאינם ראויים למעמדם. בדומה לזה, ניצול מעמד רוחני לצורך מיני פוגע לא רק בשמו הטוב של המנהיג הרוחני שקיים יחסי מין שלא במסגרת נישואין, אלא גם מכתים את שמם ומהימנותם של כל המנהיגים הרוחניים הדומים לו.

לאור האמור לעיל, רבני "צהר" תומכים בהצעת החוק, המטילה אחריות פלילית על מנהיג רוחני שקיים יחסי מין בהסכמה, שלא במסגרת נישואין. לדעתנו, התיקון לחוק אינו צריך להתמקד בכוהני דת, אלא לחול על כל מי שבני אדם באים להתייעץ עמהם בגלל שהם דמות רוחנית עבור המבקש עצה, לרבות סופרים ואמנים ואחרים.

¹ המקרא מספר על דויד ובת-שבע: "וַיִּשְׁלַח דָּוִד מַלְאָכִים וַיִּקְחֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיִּשְׁכַּב עִמָּה וְהָיָא מִתְקַדְּשֵׁת מִטְּמֵאָתָהּ, וַתֵּשֶׁב אֶל בֵּיתָהּ" (שמ"ב יא, ד).

² כעין טענה זו מעלה הרב יעקב עטלינגר, הדין בעניין אישה נשואה ששכנע אותה מאן דהוא שהוא אליהו הנביא ושהיא אמורה לשכב עמו, ונשאלה שאלה אם המעשה הוא בגדר ביאה מרצון, האוסרת אותה על בעלה. הרב עטלינגר מסיק (שו"ת בניין ציון, סימן קנד): "לפי אולתה [=טעותה], היתה מצווה מן השמים על הבעילה עצמה, ואין לך אונס גדול מזה, ולא נתכוונה בהבעילה למעול בבעלה, כי אם כמו שאמרה, שסהדה במרומים שהיתה כוונתה לשם שמים. לזה יש לדון שגם ע"פ מהר"ק והאחרונים נקראה אונס גמור, ומותרת לבעלה".

³ רמב"ם, משנה תורה, הלכות אישות, פרק א, הלכה ד; רמב"ם, ספר המצוות, מצווה שנה.

⁴ הלכה: דיין שאינו בעל מידות טובות אינו רשאי לשמש כדיין (רמב"ם, משנה תורה, הלכות סנהדרין, פרק ב, הלכה ז). ובמקום אחר הוא אומר שנדרשות מידות טובות מכל מי שמכהן בתפקיד ציבורי (רמב"ם, משנה תורה, הלכות מלכים, פרק א, הלכה ז).